

SAV.sk 16.12.2008

Etické princípy platia aj pre vedu

APVV v spolupráci so SAV a ďalšími organizáciami usporiadala konferenciu o otázkach etiky vo vede a výskume.

Konferenciu s medzinárodnou účasťou *Etika vo vede a výskume* zorganizovala 11. decembra Agentúra na podporu výskumu a vývoja v spolupráci so Slovenskou akadémiou vied, Európskou nadáciou pre vedu, Európskou komisiou, Slovenskou rektorskou komisiou a Slovenskou lekárskou spoločnosťou v priestoroch Ministerstva zdravotníctva SR v Bratislave. Zúčastnil sa na nej aj podpredseda vlády SR **Dušan Čaplovič**, predseda SAV **Štefan Luby**, predstavitelia vedeckých a vzdelávacích inštitúcií zo Slovenska.

Podpredseda vlády SR **Dušan Čaplovič** zdôraznil, že etické správanie sa vedcov, výskumníkov či bádateľov sa odvíja od všeobecných ľudských hodnôt poctivosť, čestnosť, efektívnosť a objektivita. Najdôležitejšie je, aby si vedeckí pracovníci pri riešení vedeckých projektov osvojili etické správanie. "Tu nám nepomôžu ani najlepšie zákony alebo nariadenia. Je to priestor pre vysokoškolských pedagógov, aby vzdelávali svojich študentov aj v etických otázkach. Aby boli príkladom pre mladých ľudí ako sa správať," dodal.

Agentúra na podporu výskumu a vývoja, ako povedal jej generálny riaditeľ **Ján Šedivý**, musí nevyhnutne zabezpečiť dodržiavanie etických princípov – poctivosť, rovnosť, integritu, dôvernosť a transparentnosť celého posudzovacieho procesu, pretože vykonávanie tejto činnosti vyžaduje veľkú mieru dôvery. Skúsenosti z činnosti iných agentúr ukázali podľa neho nevyhnutnosť vytvorenia etickej komisie, ktorá by riešila problém spojený s nečestnosťou a nepoctivosťou vedeckých pracovníkov. Nepoctivosť vo vede je v priamom protiklade so základom a podstatou vedeckej práce a môže spochybniť dôveru verejnosti vo vedu a vzájomnú dôveru medzi vedcami.

Európske inštitúcie podporujú čistotu vo vede

O úlohách európskych inštitúcií Európskej komisie a Európskej nadácie pre vedu (ESF) pokiaľ ide o problematiku etiky vo vede a výskume informovali ich zástupcovia na konferencii. **N. Williams** z ESF predstavil svoju medzinárodnú organizáciu, hovoril o integrite vo výskume a o úlohe inštitúcií v ESF so správnou vedeckou praxou. Podčiarkol význam vytvárania kódexov správania sa výskumných pracovníkov v členských krajinách.

I. Karatzas z Generálneho riaditeľstva pre výskum a technologický vývoj z Európskej komisie venoval svoju prezentáciu integrácii etiky do výskumu z pohľadu 7. rámcového programu. Hovoril najmä o etike definovanej v rámcovom programe týkajúcej sa zodpovednosti ľudí, dodržiavania princípov, ale aj ich osobnostných etických charakteristík a o vnímaní etiky verejnosťou.

O etike výskumu a etike výskumníka hovoril **J. Langer** z Poľska. Sústredil sa na mladých vedeckých pracovníkov, ktorí odchádzajú za prácou do iných krajín, v ktorých síce nájdu podmienky na svoj vedecký rast, ale nie vždy odmena je adekvátna ich výsledkom. Etiku podľa J. Langeru treba chápať nielen ako súbor pravidiel, kódexov, ale aj ako postoje k mladým talentovaným ľuďom. Ako problém vidí aj spôsob publikovania vedeckých výsledkov, určovanie autorstva či spoluautorstva.

Predseda SAV **Štefan Luby** upozornil na nebezpečenstvo, ktoré vyplýva zo súčasnej ekonomickej a finančnej krízy. Predpokladá, že aktuálna situácia bude mať negatívny vplyv na pridelovanie prostriedkov na výskum, kultúru, vedu, na riešenie klimatických zmien. Tieto prostriedky sa v prvom rade obmedzia. Považuje to za najhoršie nevedecké správanie sa v tomto čase.

Etické princípy vedeckej práce

Porušovanie etických princípov vedeckej práce, jeho zisťovanie a prevencia bolo témou prezentácie člena Predsedníctva SAV **Dušana Gálíka**. Zdôraznil, že teoretická disciplína skúmajúca pravidlá správania ľudí zapojených do vedy a výskumu, spôsob ich formovania a uplatňovania predstavuje súbor záväzných pravidiel (noriem), ktoré by mali dodržiavať všetci účastníci hry, či už ide o písanú formu (etické kódexy) alebo nepísaná forma (tradícia utváraná kultúrou, odovzdávaná výchovou, vzdelávaním, výmenou).

V ďalšej časti hovoril o porušovaní etických pravidiel vedeckej práce. "Cieľom pravidiel je obmedziť neželané správanie vo vzťahu k iným ľuďom a predchádzať narušeniu osobnostných a majetkových práv a dôstojnosti iných ľudí. Ale, ako v každej inej ľudskej činnosti platí aj tu, že každý systém pravidiel sa z rozličných dôvodov a na základe rozličných motívov porušuje a príklady nájdeme vo všetkých oblastiach vedeckej práce," uviedol ďalej **Dušan Gálik**.

V závere prezentácie poukázal aj na niektoré základy zisťovania porušovania etických pravidiel a prevencie. Na prvom mieste je výchova študentov, možno už na stredných školách. Ďalej podľa **Dušana Gálíka** ide o zvyšovanie kvality a transparentnosť oponentúr, transparentnosť činnosti vedeckých inštitúcií a ich zložiek, v ktorých kľúčovú úlohu hrajú vedecké rady. Ide tiež o individuálny prístup k riešeniu každého prípadu porušenia, korektnosť a transparentnosť, rešpektovanie práv a dôstojnosti možného previnilca, primeranosť postihu.

Účinný systém proti plagiátorstvu

Veľmi očakávanou bola prednáška **J. Brandejsovej** z Masarykovej univerzity v Brne, ktorá je spoluautorkou Národného registra vysokoškolských kvalifikačných prác a systému odhaľovania plagiátov. Ide o projekt, do ktorého sa zapojilo 17 verejných škôl, ďalej súkromné školy a Ekonomická univerzita v Bratislave. Aj keď sa uvádzajú pochybnosti o správnom výklade významu plagiátorstvo, podľa J. Brandejsovej je definícia jasná: "Ak opisuješ a necituješ, si plagiátor. Plagiát sa týka práva, ide o krádež duševného vlastníctva, plagiát je v rozpore s autorským zákonom a je v rozpore s právom priemyselného vlastníctva. Problematika autoplagiátorstva je však trochu iná, pretože nie je to porušovanie práva iných. V každom prípade je to v rozpore s etikou," dodáva J. Brandejsová. Podľa nej uplatnenie antiplagiátorského softvéru znamenalo výrazný pokles výskytu plagiátorstva, čím sa prejavila jeho prevencia.

Na záver konferencie predstavila **S. Ftáčniková**, tajomníčka etickej komisie publikáciu Správna vedecká prax, ktorá obsahuje odporúčania Rady Agentúry na podporu vedy a techniky.

Zdroj: <http://www.sav.sk/index.php?lang=sk&charset=&doc=services-news&news_no=2337>